

Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap

Antisemitisme in Nederland: een eeuwenlange geschiedenis (werktitel)

Sinds de Republiek staat Nederland bekend als een relatief tolerante samenleving. Zo verkregen Joden in de Nederlanden 'al' in 1796 formeel gelijke burgerrechten. In vergelijking met veel andere Europese landen genoten Joden hier meer vrijheden en werden zij minder vaak geconfronteerd met openlijke vormen van uitsluiting, negatieve beeldvorming, of geweld. Tegen deze achtergrond lijkt de reactie van niet-Joodse Nederlanders op de Jodenvervolgung tijdens de Tweede Wereldoorlog een historische breuk, vooral te verklaren door gezagsgetrouwe bureaucraten of kleinburgerlijk ressentiment, en niet of nauwelijks door diepgewortelde antisemitische tradities.

Onder historische vakspecialisten is echter al langer bekend dat de geschiedenis van acceptatie, emancipatie en integratie van Joden in Nederland veel meer schaduwkanten kent. Die geschiedenis is geen lineair vooruitgangsverhaal. Zo waren Joden niet alleen in de vroegmoderne tijd uitgesloten van het lidmaatschap van veel gilden, maar tot in de tweede helft van de negentiende eeuw ook van verlichte genootschappen als Felix Meritis of de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Binnen diverse maatschappelijke groeperingen en politieke stromingen - van katholieken en gereformeerden), tot socialisten en liberalen – maakten diverse opiniemakers in de negentiende en vroege twintigste eeuw gretig gebruik van antisemitische retoriek om de eigen positie te versterken. Ook in de populaire cultuur, van schoolboekjes tot kinderverhalen, waren antisemitische stereotypen hardnekkig aanwezig.

Het KNHG wil op het najaarscongres van 2025 de aandacht vestigen op de eeuwenoude, complexe geschiedenis van antisemitisme in Nederland en de vele bekende en onbekende verschijningsvormen die antisemitisme van oudsher in de Nederlandse samenleving had en heeft. Wat waren in verschillende periodes, plaatsen en contexten de institutionele kaders voor de in- en uitsluiting van Joden? Welke groepen namen het voortouw in de cultivering van antisemitische stereotypen in taal en beeldvorming? Hoe gaven zij antisemitisme zichtbaar en minder zichtbaar gestalte in sociale praktijken en in alledaagse routines? Maar ook: welke handelingsrepertoires ontwikkelden Joodse Nederlanders om zich tot antisemitische beeldvorming en praktijken te verhouden?

Met dit congres wil het KNHG bijdragen aan een breder, kritischer en historisch geïnformeerd debat over antisemitisme in Nederland. We beogen inzicht te bieden in zowel de historische gelaagdheid als de hedendaagse doorwerking van antisemitisme, en willen ruimte creëren voor reflectie op de manieren waarop deze geschiedenis (al dan niet) herkend en herinnerd wordt.

Het is de bedoeling dat dit congres daarbij nadrukkelijk reflecteert op prangende actuele vragen zoals: Waarom heeft de specifieke herinneringscultuur die rond de Holocaust in Nederland is ontstaan de lange geschiedenis van antisemitisme vrijwel volledig onzichtbaar gemaakt? Waarom is er – in contrast tot het denken over de geschiedenis van de slavernij – nog altijd zo weinig aandacht voor de doorwerking van deze collectieve geschiedenis van uitsluiting in onze eigen tijd? En ook: in hoeverre draagt deze collectieve amnesie ertoe bij dat hedendaags antisemitisme in Nederland vaak louter wordt voorgesteld als een probleem van de Ander, zoals moslims en pro-Palestina demonstranten?

Oproep

Het KNHG nodigt (historische) onderzoekers uit om voorstellen in te dienen voor bijdragen tijdens dit najaarscongres van 2025. Na een plenair ochtendprogramma volgen twee sessierondes van elk 75 minuten. U kunt denken aan een lezing (max. 20 minuten), een papersessie van één uur met drie papers, een workshop, of andere activiteiten. In alle voorstellen verwachten wij ruimte voor vragen van en debat met het aanwezige publiek.

Wij nodigen nadrukkelijk ook jonge(re) historici (promovendi) en professionals uit het erfgoed-, onderwijs- en museumveld die zich bezighouden met deze thematiek uit om een voorstel in te dienen.

We verwelkomen in het bijzonder bijdragen die, vanuit verschillende invalshoeken en perioden, ingaan op onder meer de volgende thema's:

- De geschiedenis van antisemitisme in Nederland vanaf de zeventiende eeuw tot heden, in politiek, economie, religie, media en alledaagse sociale en culturele praktijken;
- De verhouding van Joodse Nederlanders tot Nederlands antisemitisme;
- De vervlechting van het publieke debat over antisemitisme en de Holocaust, en de gevolgen daarvan voor collectieve herinnering en geschiedschrijving;
- De instrumentalisering en 'uitbesteding' van antisemitisme in historische en hedendaagse politieke vertogen over immigratie, integratie, universiteiten en activisme;
- De rol van onderwijs (van primair tot en met universitair) in het overbrengen van kennis over de lange geschiedenis van antisemitisme – en de lacunes daarin.

Indienen

De deadline voor voorstellen (maximaal 250 woorden) is 14 juli 2025. U kunt uw voorstel indienen via info@knhg.nl.

Indieners ontvangen vóór 1 augustus 2025 bericht. Het najaarscongres vindt plaats op donderdag 27 november 2025 in Amsterdam.

Bij het KNHG streven we naar diversiteit en inclusie in de geschiedbeoefening. We verwelkomen sprekers met verschillende achtergronden en perspectieven, die kunnen bijdragen aan een rijk en veelzijdig historisch debat.